

**UCHWAŁA NR XLII/349/2024
RADY MIEJSKIEJ W ŁASZCZOWIE**

z dnia 28 marca 2024 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 40) oraz art. 87 ust. 1, 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840) po uzyskaniu pozytywnej opinii Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Miejska w Łaszczowie uchwala co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027 w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Łaszczowa.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego.

Przewodniczący Rady

Sławomir Swatowski

*Załącznik do Uchwały Nr XLII/349/2024
Rady Miejskiej w Łaszczowie
z dnia 28 marca 2024 roku*

GMINA ŁASZCZÓW

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY ŁASZCZÓW
na lata 2024-2027**

Opracowała:
Katarzyna Piróg

Łaszczów 2024

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

SPIS TREŚCI

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	8
4.1. Założenia programowe ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce w świetle strategicznych dokumentów krajowych.....	8
4.2. Ustalenia dla Gminy Łaszczów zawarte w dokumentach strategicznych, planistycznych (wojewódzkich i lokalnych) dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego.....	12
5. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	14
5.1. Zarys historii gminy.....	14
5.2. Zabytki nieruchome.....	23
5.3. Zabytki archeologiczne.....	31
5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	31
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	33
5.6. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.....	36
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	39
7. Założenia programowe.....	41
7.1. Priorytety programu opieki.....	42
7.2. Kierunki działań programu opieki.....	43
7.3. Zadania programu opieki.....	43
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	44
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.....	46
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.....	47
11. Realizacja i finansowanie przez gminy zadań z zakresu ochrony zabytków.....	48
12. Misja Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łaszczów.....	49

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

1. WSTĘP

Przedmiotem niniejszego opracowania jest opieka nad zabytkami znajdującymi się na obszarze administracyjnym gminy Łaszczów, stanowiącymi zgodnie z ustawową definicją, jeden z zasadniczych elementów dziedzictwa kulturowego. Należy tu podkreślić, że ochrona zabytków jest obowiązkiem Państwa, które realizuje je między innymi za pośrednictwem samorządów terytorialnych, dlatego też władzom gmin przypisana została istotna rola w ochronie dziedzictwa kulturowego na podległych im terenach.

Celem niniejszego opracowania jest stworzenie kompleksowej i wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy Łaszczów, realizowanej w czteroletnich cyklach. Program jest swego rodzaju rozwinięciem przesłanek przyjętych w dokumencie Strategia Rozwoju Gminy Łaszczów na lata 2021-2027 oraz zamierzeń właścicieli obiektów zabytkowych, których działalność, na przykład edukacyjna czy informacyjna, powiązana jest z ochroną dziedzictwa kulturowego. W swych założeniach Gminny Program Opieki nad Zabytkami wskazuje kierunek podejmowanych przez gminę działań, mających na celu szeroko pojętą ochronę dziedzictwa kulturowego.

Głównym celem *Programu* jest także zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków i określenie zadań, jakie winny być realizowane w okresie 2024-2027, przy uwzględnieniu planów i możliwości organizacyjno - finansowych właścicieli zabytków. *Program* określa stan pożądany, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami na terenie Gminy Łaszczów: wskazuje potrzebne do wykonania zadania i podpowiada sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń ochronnych, organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych i promocyjnych.

Zgodnie z przyjętymi założeniami w ustawach i programach wyższego szczebla, celem *Programu* jest również dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania: obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie Gminy Łaszczów, zasobu dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego. Niezwykle ważne jest także, aby poprawa ta dokonywała się przy

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 - 2027

aktywnym współdziałale mieszkańców, w różnych formach aktywności i zaangażowaniu w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz samorządowych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie opieki oraz jej stymulowanie, tworzenie i wspieranie inicjatyw z tym związanych.

Program opieki nad zabytkami już z samej swej nazwy i definicji określonej w ustawie, jest dokumentem wymagającym cyklicznej aktualizacji. Jak wcześniej wspomniano program przygotowany na lata 2024 - 2027 jest blisko powiązany ze Strategią Rozwoju, której cele winny być realizowane zgodnie z przyjętymi założeniami. Niezwykle istotny jest fakt, by dzięki realizacji powyższych założeń poprawie uległ stan cennych zabytków wpisanych do rejestru, bądź rozpoczęto tym w okresie prace konserwatorskie przy obiektach, których stan systematycznie pogarszał się.

Należy także podkreślić, że wskazane w Programie zadania do realizacji i proponowane rozwiązania odpowiadają ustawowym regulacjom ochrony zabytków w Polsce.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną w kwestii ochrony zabytków w Polsce jest *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840), która wprowadziła i sprecyzowała pojęcia - ochrony i opieki nad zabytkami.

Zgodnie z w/w ustawą - ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- ★ zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- ★ zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- ★ udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- ★ przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

- * kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- * uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- * naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- * prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- * zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- * korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- * popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W ustawie zostały zdefiniowane obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Do obowiązków Burmistrza należą w szczególności:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (w której powinny być ujęte: zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchome wyznaczone przez Burmistrza w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 22));
- sporządzanie (na okres 4 lat) Programu Opieki nad Zabytkami (art. 87); uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (art. 18 i 19), który to program służy celom określonym w Ustawie (wymienionym w kolejnym rozdziale niniejszego opracowania). Następnie program przyjmuje Rada Miejska, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, po czym jest ogłaszany w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym. Z realizacji programu Burmistrz, sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miejskiej.

Zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym do zakresu

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

działania samorządu gminnego należy wykonywanie zadań publicznych o charakterze lokalnym w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność, nie zastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów (art. 2 i 6). W szczególności zadania własne obejmują sprawy m.in.: ładu przestrzennego, gospodarki terenami i ochrony środowiska, kultury, zieleni komunalnej i zadrzewień, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W trakcie sporządzania niniejszego Programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dla Gminy Łaszczów wykorzystano m.in.:

akty prawne:

- * Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840),
- * Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 977),
- * Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 774, z późn. zm.),
- * Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1336),
- * Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (tj. Dz.U. z 2018 r., poz. 2337),
- * Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 571),
- * Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 54),
- * Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 344),
- * Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 385),

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

- * Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2023., poz. 682),
- * Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 194),
- * Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 40),
- * Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2393).

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 56)

krajowe dokumenty programowe z zakresu dóbr kultury:

- * Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki Nad Zabytkami na lata 2023 - 2026 (przyjęty przez Radę Ministrów, Uchwała Nr 242 z dnia 8 grudnia 2023 r.),
- * Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2020.

dokumenty programowe wojewódzkie:

- * Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie Lubelskim na lata 2019 - 2022, uchwała nr IX/160/2019 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 2 września 2019 r.,
- * Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego, przyjęty uchwałą nr XI/162/15 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 30 października 2015 r., opracowany przez Zarząd Województwa Lubelskiego,
- * Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (z perspektywą do 2030 r.) przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Lubelskiego Nr XXIV/406/2021 z dnia 29 marca 2021 r.,
- * Program Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej na lata 2021-2027.

akty prawa miejscowego i dokumenty strategiczne Gminy Łaszczów:

- * Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łaszczów – 2003 rok,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

- * Strategia Rozwoju Gminy Łaszczów na lata 2021 - 2027 z perspektywą do roku 2030.
- * Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łaszczów na lata 2010 - 2023, uchwała Rady Miejskiej nr XXXIX/266/10 z dnia 04.11.2010 roku,
- * Plan odnowy miejscowości Łaszczów obejmujący sołectwa: Łaszczów, Łaszczów – Kolonia, Domaniż, Czerkasy, Podhajce, uchwała nr XVI/120/12 Rady Miejskiej z dnia 10.08.2012 roku,
- * Plan Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Łaszczów – uchwała nr XIII/81/2016 Rady Miejskiej z dnia 30.03.2016 roku.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Zadaniem Programu jest określenie strategii i stworzenie ram dla realizacji zadań wpisujących się w cele określone w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do których należą:

1. Włączenie zagadnień ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Rozpatrywanie kwestii uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

4.1. Założenia programowe ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce w świetle strategicznych dokumentów krajowych.

I. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest Krajowy Program Opieki nad Zabytkami. Dokument ten obejmuje lata 2019-2022. Został on przyjęty Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r., 26 lipca 2021 roku Uchwałą Nr 92 zmieniono powyższą Uchwałę wprowadzając kilka drobnych zmian do programu.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 to stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań 1.1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

Kierunek działań 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunki działań 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działań 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań 3.1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

1. Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020.

Ważnym dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego, funkcjonującym na poziomie kraju, jest Narodowa strategia rozwoju kultury z uzupełnieniem na lata 2004-2020. Określa ona działania konieczne do zrealizowania w regionie. Podkreśla przy tym ważność działań na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

❖ Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- ★ Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
- ★ Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- ★ Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

❖ Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

dziedzictwa kulturowego

- ★ Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- ★ Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”

Priorytet 1 tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

4.2. Ustalenia dla Gminy Łaszczów zawarte w dokumentach strategicznych, planistycznych (wojewódzkich i lokalnych) dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego

I. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego.

Zgodnie ze Strategią Rozwoju województwa lubelskiego w Planie

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

Zagospodarowania Przestrzennego województwa kierunku polityki przestrzennej zostały połączone z działaniami na rzecz rozwoju kultury i ochrony walorów przyrodniczo - krajobrazowych regionu. W kontekście kulturowym w planie nie odnotowano żadnej z miejscowości wchodzących w skład Gminy jako wyjątkowo cennej z uwagi na walory zabytkowe.

II. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku.

W Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego nie wymieniono żadnej z miejscowości wchodzących w skład Gminy, wskazano natomiast ogólnie priorytety rozwoju województwa w zakresie ochrony i pomnażanie dziedzictwa kulturowego oraz jego wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju społecznego. Ponadto w częściach poświęconych turystyce oraz ochronie dziedzictwa kulturowego strategia podkreśla potrzebę:

1. Ochrony krajobrazu kulturowego głównych ośrodków turystycznych.
2. Umacniania publicznego charakteru zadań samorządów w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie zapewnienie systemowych warunków ich finansowania.
3. Wykorzystywania dziedzictwa kulturowego regionu jako elementu wzbogacania rynku pracy (promocja zewnętrzna).
4. Stworzenia sprawnego systemu finansowania rewaloryzacji zabytków.

III. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Woj. Lubelskim na lata 2019-2022

Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022 został przyjęty do realizacji przez Samorząd Województwa Lubelskiego Uchwałą Nr IX/160/2019 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 2 września 2019 r. W województwie lubelskim w latach 2007-2010 obowiązywał pierwszy program na podstawie uchwały nr XIII/199/07 Sejmiku Województwa lubelskiego z dnia 30 listopada 2007 r., następnie w latach 2011-2014 obowiązywał Wojewódzki program opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim przyjęty w dniu 27 czerwca 2011 r. przez Sejmik Województwa Lubelskiego uchwałą nr X/132/2011 oraz na lata 2015-2018 przyjęty Uchwałą nr IX/129/15 z dnia 26 czerwca 2015 r.

IV. Strategia Rozwoju Gminy Łaszczów na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030

Biorąc pod uwagę uwarunkowania rozwoju gminy, problemy rozwojowe oraz

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

analizę mocnych i słabych stron (SWOT) uważa się, że głównym celem rozwoju gminy winna być aktywizacja społeczno – gospodarcza z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju gminy, a co się z tym ściśle wiąże poprawa jakości życia na obszarze gminy.

Za cele strategiczne należy uznać:

- ❖ Tworzenie warunków wzrostu gospodarczego
- ❖ Poprawę jakości życia mieszkańców
- ❖ Ochronę środowiska naturalnego i kulturowego przy jednoczesnym racjonalnym jego wykorzystaniu dla zrównoważonego rozwoju.

W szczególności brano tu pod uwagę: lokalne wartości kapitału ludzkiego; wartości lokalne środowiska przyrodniczego i kulturowego; obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej; obszary zurbanizowane; kierunki rozwoju powiatu, województwa; charakterystykę obszarów przewidzianych do realizacji poszczególnych zadań wynikających z Planu Rozwoju Lokalnego Gminy na lata 2007 – 2013.

Niewątpliwie słabą stroną są zubożenie krajobrazu kulturowego poprzez likwidację budownictwa tradycyjnego oraz typizacja form i materiałów w budownictwie jak również zły stan techniczny znacznej części zabytków.

V. Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Łaszczów na lata 2010 - 2023

W Lokalnym Programie Rewitalizacji omawiającym problemy Gminy w sferze gospodarczej, społecznej, środowiskowej oraz przestrzenno-funkcjonalnej wskazano zadania przedsięwzięć rewitalizacyjnych między innymi: Fundacja Rodu Szeptyckich planuje stworzenie „Domu Komedii Aleksandra Fredry” w Łaszczowie pełniącego rolę muzeum Fredry oraz ośrodka kultury i przedsiębiorczości przede wszystkim dla mieszkańców miasta i gminy Łaszczów, jednak również o zasięgu ponadregionalnym. Gmina Łaszczów planuje „Ochronę dziedzictwa kulturowego” m.in. poprzez odnowę kapliczek przydrożnych, oznakowanie miejsc ciekawych turystycznie.

5. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

5.1. Zarys historii obszaru Gminy

Gmina Łaszczów położona jest w południowo – wschodniej części województwa

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

lubelskiego, we wschodniej części powiatu tomaszowskiego. Na jej terenie stykają się dwie krainy geograficzne: Roztocze i Wyżyna Lubelska. Gmina Łaszczów jest jedną z 13 gmin wchodzących w skład powiatu tomaszowskiego oraz jedną z 213 gmin znajdujących się w Województwie Lubelskim.

Administracyjnie Gmina graniczy z następującymi gminami:

- od północy: **Tyszowce i gmina Mircze** (pow. Hrubieszów)
- od zachodu; **Rachanie i Jarczów**
- od wschodu: **Telatyn**
- od południa: **Ulhówek**

Połączenia drogowe od:

Lublina – 136 km

Zamościa – 52 km

Tomaszowa Lubelskiego – 27 km

Hrubieszowa – 40 km

Mapa 1 – Gmina Łaszczów na tle powiatu tomaszowskiego

Gmina Łaszczów pomimo stosunkowo peryferyjnego położenia – dość znaczne odległości od większych miast ma silne powiązania z regionem i gminami sąsiednimi. Dotyczy to nie tylko powiązań przyrodniczych i infrastrukturalnych, ale także powiązań z

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

zakresu infrastruktury gospodarczej i społecznej oraz kultury głównie poprzez placówki oświatowe oraz zakłady przemysłowe.

Uwarunkowania wewnętrzne stanowią bardzo ważny czynnik kształtujący kierunek rozwoju Gminy Łaszczów. Jej układ przestrzenny zdeterminowany jest warunkami przyrodniczymi, zaszczościami historycznego osadnictwa oraz polityką społeczno – gospodarczą głównie rolną państwa po 1914 r. Większość jednostek osadniczych ukształtowała się w okresie XVII do XIX wieku wzdłuż istniejących szlaków komunikacyjnych, dolin rzecznych i ma zabudowę zwartą i skupioną. Wiek XX to rozwój zabudowy kolonijnej powstałej w skutek reform rolnych – głównie z 1944 r. oraz późniejszych wtórnych podziałów, a także scentralizowanych ośrodków wielkoobszarowych gospodarstw rolnych z budownictwem mieszkaniowym powstałym po 1944 r. na bazie majątków ziemskich.

W celu tym gminę podzielono na dwie strefy aktywności gospodarczej:

Strefa A - Obejmuje ona ośrodek gminny Łaszczów wraz z przyległymi terenami zainwestowanie wsi: (daw.) Domaniż, (daw.) Czerkasy, (daw.) Podhajce, Wólka Pukarzowska, (daw.) Łaszczów-Kolonia, Łaszczów-Kolonia oraz część Zimna.

Strefa B - Obejmuje pozostałe miejscowości.

Ważnym aspektem staje się utrzymanie dotychczasowego charakteru zabudowy, zagospodarowania i komunikacji, wykorzystanie enklawy oraz terenów przyległych do istniejącej zabudowy, objęcie ochroną i w miarę możliwości rewaloryzację obiektów i terenów zabytkowych, poprawienia stanu sanitarnego i estetycznego miejscowości.

Pierwsze ślady pobytu człowieka na terenie gminy Łaszczów pochodzą ze schyłkowego paleolitu (starszego okresu epoki kamienia), tj. około XI tysięcy lat przed Chrystusem. Wówczas klimat po zlodowaceniu zaczął się stopniowo ocieplać, stwarzając dogodne warunki do osiedlania się ludzi. Z tego okresu pochodzi krzemienny grocik liściasty odkryty w Nadolcach oraz rdzeń krzemienny ze Steniatyn (Sachalina). Są to prawdopodobnie ślady po istniejących tu obozowiskach łowców reniferów. Łowiectwo obok zbieractwa było bowiem podstawowym zajęciem ówczesnych ludzi. Jako schronienie przed zimnem i opadami służyły przeważnie szałas. Około 8300 lat przed Chrystusem w związku z dalszym ocieplaniem się klimatu nastąpiły przeobrażenia w gospodarce ówczesnych społeczeństw, zapoczątkowując środkową epokę kamienia.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

Miejsce dużych zwierząt zajęły mniejsze, lecz znacznie liczniejsze. Zdobywanie pożywienia stało się wtedy łatwiejsze, a tryb życia bardziej osiadły. Zakładano obozowiska w pobliżu cieków wodnych, najczęściej na piaszczystych wydmach.

Na terenie gminy Łaszczów nie zarejestrowano zabytków z tego okresu. Dalsze ślady osadnictwa występujące na terenie gminy pochodzą z początku neolitu i wiążą się z kulturą ceramiki wstęgowej rytej (5500-5200 r.p.Ch.). Osadnictwo neolityczne zapoczątkowało osiadły tryb życia, co umożliwiło budowę trwałych osiedli. Ich zabytki znaleziono dotychczas na 7 stanowiskach z terenu gminy. W związku z dużymi zmianami klimatycznymi około poł. IV tys. p. Ch. hodowla zwierząt zaczęła przeważać nad rolnictwem kopieniaczym. Ślady tej kultury zarejestrowano na 3 stanowiskach (jedno z nich w Podlodowie). Odkryto tam trzy jamy gospodarcze zawierające naczynia gliniane. W miarę ponownego wilgotnienia klimatu począwszy od ok. 2900 lat p.Ch. pojawiły się ludy kultury ceramiki sznurowej, zajmujące się głównie pasterstwem.

Ślady tej kultury pojawiły się dość licznie na obszarze Grzędy Sokalskiej, gdzie zlokalizowano duże skupiska pochówków podkurhanowych. Na terenie gminy Łaszczów odkryto 2 kurhany.

Przy końcu III tys. p.Ch. na terenach Zamojszczyzny wytworzyła się mieszana grupa kulturowa, będąca załączkiem grup etnicznych o szerszym zasięgu. Na bazie kultur postsznurowych w XVI w. p. Ch. uformowała się kultura trzciniecka z charakterystycznymi pochówkami podkurhanowymi. Dużą osadę odkryto w Podlodowie. Ponadto na terenie gminy zarejestrowano liczne stanowiska tej kultury. W środkowym okresie epoki brązu na całym obszarze pojawiła się kultura łużycka, której ludność już powszechnie użytkowała wyroby z brązu. Materiały kultury łużyckiej są dość licznie reprezentowane na terenie gminy. Niewielką osadę tej kultury badano wykopaliskowo w Podlodowie, a grób ciepłopalny odkryto w miejscowości Łaszczów-Kolonia. Na przełomie er i pierwszych wieków naszej ery na Grzędę Sokalską docierały wpływy imperium rzymskiego. Po tym okresie pozostała stosunkowo duża ilość znalezisk monet i importów rzymskich.

W Podlodowie odkryto bardzo ciekawe i cenne groby wojowników wyposażonych w żelazną broń, ozdoby i narzędzia.

Począwszy od VI w. tereny Zamojszczyzny zostały zasiedlone przez ludność słowiańską.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

Dogodne warunki naturalne sprzyjały rozwojowi osadnictwa. Budynkom gospodarczym towarzyszyły obiekty budowlane i jamy zasobowe. Na terenie gminy nie odkryto dotychczas najstarszych materiałów słowiańskich. Typowe osadnictwo zaczęło pojawiać się dopiero w VIII w. Początkowo było to osadnictwo wyspowe. Stopniowo powstawały załążki społeczne zwane plemionami. Sporo niewielkich osad odkryto również na terenie gminy.

Zabytki związane z okresem wczesnośredniowiecznym (VIII-XIII w.) zanotowano prawie we wszystkich miejscowościach gminy. Na ich podstawie można stwierdzić, że do w. XI istniało tu osadnictwo zachodniosłowiańskie. Prawdopodobnie w 2 poł. IX w. omawiany obszar należał do państwa morawskiego lub przynajmniej był mu częściowo podległy. Od końca X w. tereny te stanowiły zachodnia rubież państwa kijowskiego, choć przejściowo należały również do Polski Piastowskiej. Zaś gród Czerwień był prawdopodobnie ośrodkiem stołecznym. Z Grodem związana jest najstarsza wzmianka źródłowa związana bezpośrednio z najbliższymi terenami. Obszar dorzecza Huczwy wszedł na przeszło trzy wieki pod panowanie Rusi. Przypuszcza się również, że w XIII w. Czerwień mógł być nawet siedzibą protopopii (dekanatu).

W 1018 r. Grody Czerwińskie zdobył i przyłączył do Polski Bolesław Chrobry. Jednak w 1031 r. Książę kijowski Jarosław Mądry odzyskał je z powrotem. Zajęcie Grodów Czerwińskich przez Książąt ruskich spowodowało zmianę charakteru osadnictwa na terenach, pojawiły się zabytki wschodniosłowiańskie. Pod koniec XIII w. Czerwień zniknął z areny dziejowej. Duże zmiany zaszły na omawianym terenie po podpisaniu w Krewie w 1385 r. Unii Polski i Litwy. Księstwo bełskie w 1388 r. otrzymał Władysław Jagiełło. Pierwsza wzmianka o miejscowości z terenu gminy pochodzi właśnie z 1388 r., gdzie wówczas Paweł Radzanowski otrzymał kilkanaście wsi w księstwie bełskim, a wśród nich Zimno.

W 1375 roku tereny te weszły w skład nowo utworzonej łacińskiej diecezji chełmskiej, administrował je arcybiskup halicki Jakub Strepa, a później biskup włodzimierski Grzegorz, który to też w 1411 r. erygował parafię w Nabrożu.

W 1397 r. erygowano parafię w Małoniżu, którą przeniesiono później do Łaszczowa.

Od XV w. następowały znaczne przemiany wewnątrz warstw rycerskiej. Zwiększony popyt na produkty rolne na Zachodzie spowodował także wzrost zainteresowania ich

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

sprzedają. Warstwa rycerska zaczęła przekształcać się w osiadłą na swych dobrach szlachtę. Proces ten miał miejsce na terenach Rusi Czerwonej dopiero w 2 poł. XVI w. Wtedy też i w okolicach Łaszczowa szlachta zaczęła wprowadzać ten model gospodarki. Tworzeniu gospodarstw szlacheckich towarzyszy wzrost ucisku chłopów.

W II poł. XVI w. nasilił się na Rusi (tak jak na ziemiach rdzennie polskich) ruch reformacki. Część kościołów została przejętych przez zbory protestanckie. Prawdopodobnie taki los spotkał również kościół w Łaszczowie, gdzie notowano zbór kalwiński. Tereny położone na południowo-wschodnich kresach ówczesnej Rzeczypospolitej narażone były na częste rabunkowe najazdy tatarskie. Dalsze klęski dosięgły omawiane tereny podczas wojny północnej w latach 1700-1721, gdy zarówno obce wojska jak i przemarsze własnych, niepłatnych i niesfornych wojsk doprowadziły do tego, że przez długie lata ziemie czerwonoruskie nie mogły wydźwignąć się z głębokiego upadku. W wyniku pierwszego w 1772 r. i trzeciego w 1795 r. rozbioru Polski tereny dzisiejszej Zamojszczyzny zostały ogarnięte przez Austrię. Wówczas zdecydowana większość dotychczasowych majątków kościelnych i królewskich została rozdana w prywatne ręce. Rozwiązano większość zakonów, w tym zakon jezuitów, który miał swój klasztor w Łaszczowie. W 1772 r. dokonano również zmiany podziału administracyjnego. Wówczas tereny obecnej gminy Łaszczów znalazły się w cyrkule bełskim, a Łaszczów stał się siedzibą jednego z dystryktów. Kiedy po III rozbiorze Polski Lublin znalazł się pod zaborem austriackim guberniom galicyjskie wysunęło projekt zniesienia diecezji chełmskiej i powołania diecezji lubelskiej. W 1803 r. projekt ten zatwierdził cesarz Franciszek II, a w 1805 r. bullą zatwierdzającą wydał Pius VII. Jednak jej powstanie zostało zrealizowane dopiero w 1807 r. W 1809 r. po wojnie z Austrią i pokoju w Schanbrunn, tereny Zamojszczyzny w większości weszły w skład utworzonego w 1807 r. z terenów zaboru pruskiego Księstwa Warszawskiego, do którego dwa lata później po zwycięstwie Napoleona nad Austrią przyłączono również Lubelszczyznę jako kolejny departament. Departamenty dzieliły się na powiaty i gminy. Łaszczów znalazł się wówczas w departamencie lubelskim i powiecie tomaszowskim.

Wzrost zapotrzebowania na artykuły spożywcze w Europie Zachodniej na początku XIX w. sprawił, że gospodarka rolna stała się bardzo opłacalna. W dalszej kolejności prowadziło to do powiększania gospodarstw folwarcznych przez posiadaczy ziemskich.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

Następstwami tego były częste rugi chłopskie z ich gospodarstw i przyłączanie ziemi do folwarków.

Po klęsce Napoleona, w 1815 r. na Kongresie Wiedeńskim utworzono Królestwo Polskie, całkowicie zależne od cara Rosji, które obejmowało również departament lubelski, przemianowany na województwo. Łaszczów należał wówczas do województwa lubelskiego i powiatu hrubieszowskiego.

W wyniku reformy administracyjnej w 1837 r. województwa zamieniono na gubernie. W okresie polskich powstań narodowych Zamojszczyzna nie stała na uboczu. Jej mieszkańcy brali czynny udział w tych wydarzeniach. Ruch wyzwoleniczy jakim było powstanie listopadowe w latach 1830 -1831 nie ominął także Łaszczowa.

W styczniu 1831 r. chirurg żydowski Alfons Brawstedt założył w miasteczku na własny koszt szpital dla powstańców (30 łóżek). Szpital ten został jednak przeniesiony do Zamościa. 12 stycznia 1831 r. stacjonował w Łaszczowie batalion Gwardii Ruchomej woj. lubelskiego. Tutaj też utworzono ruch zborny dla powiatu hrubieszowskiego celem stworzenia oddziału Straży Bezpieczeństwa, który wraz z żołnierzami twierdzy zamojskiej wziął udział w zwycięskim ataku na batalion rosyjski w Uściługu w nocy z 4 na 5 marca 1831 r.

W czerwcu 1831 r. Rosjanie założyli w Łaszczowie placówkę wojskową, która była miejscem wypadkowym wojsk rosyjskich przygotowujących się do ataku na twierdze Zamość. Wybuch powstania styczniowego poprzedziły niepokoje na wsi, których chłopci domagali się zmniejszenia ciężarów wobec właścicieli ziemskich. Niepokoje te objęły znaczną część omawianych terenów. Zanotowano je w Łaszczowie, Nabrożu, Steniatynie i Podlodowie. Podczas powstania styczniowego najsilniejszym echem odbiły się walki oddziałów powstańczych w lasach Roztocza. Po upadku powstania władze carskie podjęły szereg ostrych represji wobec Polaków. Większość dotychczasowych miasteczek (w tym Łaszczów) utraciła prawa miejskie. Zakazano szerzenia oświaty i kultury.

W 1864 r. przeprowadzono reformę szkolnictwa powołując szkoły początkujące. Powstało wtedy szereg szkółek wiejskich 1-2 klasowych, najczęściej przy cerkwiach lub kościołach. Utworzono je wówczas m.in. w Nabrożu i Podlodowie. Naukę kontynuowano także w istniejącej już wcześniej szkole w Zimnie. Carska reforma uwłaszczeniowa z 1864 r. w niewielkim tylko stopniu zmniejszyła niepokoje na wsi. Innym czynnikiem

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

niezadowolenia była planowana rusyfikacja. Jednym z jej elementów po powstaniu styczniowym była przeprowadzona w 1867 r. reforma administracyjna, w wyniku której utworzono mniejsze gubernie oraz większe samorządy gminne całkowicie podległe carskiej administracji. Organem uchwalającym w gminie było zebranie gminne, a organem wykonawczym – wójt, który miał do pomocy ławników i pisarza gminnego. Niezadowolenie z polityki gospodarczej jakie ogarnęło pod koniec XIX w. całe Królestwo Polskie objawiało się licznymi niepokojami społecznymi. Latem 1906 r. trwały strajki chłopskie organizowane w poszczególnych majątkach. Zanotowano je w Dobużku, Małoniżu, Nabrożu, Pienianach, Pukarzowie, Ratyczowie, Steniatynie, Wólce Pukarzowskiej i Zimnie.

W wyniku wybuchu I wojny światowej działania wojenne objęły także południową Lubelszczyznę. Większe bitwy stoczono wówczas pod Zamościem, Kraśnikiem i Komarowem. Działania wojenne objęły również teren gminy Łaszczów, którą przemieszczały się wojska. W czerwcu 1915 r. ponownie działania wojenne objęły teren Lubelszczyzny. W dniach 25-27 czerwca połączone wojska niemiecko – austriackie stoczyły zwycięską bitwę z Rosjanami pod Tomaszowem. Wynikiem tych działań były duże zniszczenia. W znacznym stopniu zniszczeniu uległ Łaszczów oraz zdewastowano folwarki w Dobużku, Pukarzowie i Nadolcach. Wówczas zniszczeniu uległo wiele miejscowości, a część z nich została wyludniona. Działaniom wojennym towarzyszyły liczne epidemie chorób i głód. Po zajęciu Lubelszczyzny Austriacy przystąpili do rozbudowy linii transportowych. Już w 1915 r. zbudowali kolej wąskotorową łączącą Uhnów z Włodzimierzem Wołyńskim. Kolej ta przebiegała przez teren gminy Łaszczów. Powstały wtedy przystanki kolejowe w Łaszczowie i Dobużku. W Łaszczowie wybudowano także dwa odgałęzienia, z których jedno odchodziło do Wożuczyna z przystankiem w Wólce Pukarzowskiej. Kolej ta istniała do 1990 r.

Koniec I wojny światowej nie przyniósł obszarom Zamojszczyzny upragnionego spokoju.

Już pod koniec 1919 r. wybuchły pierwsze walki polsko – bolszewickie.

W niepodległym państwie polskim Zamojszczyzna weszła w skład województwa lubelskiego, utworzonego w dniu 2 sierpnia 1919 r., był to obszar o charakterze wybitnie rolniczym. W okresie międzywojennym konflikty narodowościowe na tym terenie nie przybierały jeszcze ostrego charakteru. Podczas wojny obronnej w 1939 r. ustępujące pod

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

naporem armii niemieckiej wojska polskie ciągle wycofywały się na wschód. Zamojszczyzna pełniła wówczas funkcję bezpośredniego zaplecza dla sił polskich. Koncepcja ta jednak załamała się wobec błyskawicznego sukcesu sił niemieckich. Wszelkie poczynania Polaków poza niewielkimi lokalnymi sukcesami, kończyły się niepowodzeniem. Kolejna faza walk tzw. II bitwa pod Tomaszowem Lubelskim rozpoczęła się 22 września wraz z nadciągnięciem z północy wojsk Frontu Północnego. Oddziały Polskie stawiały sobie przebicie się przez Tomaszów, Lwów wychodząc do głównego uderzenia na Tomaszów Lubelski stoczyły walkę z Niemcami, w wyniku których spłonęła połowa zabudowań z Łaszczowa. Walczono także na terenie miejscowości Czerkasy i Małoniż. Okupacyjne władze niemieckie wprowadziły na tereny podbite politykę „Wielkich Niemiec”. Tereny Zamojszczyzny weszły w skład dystryktu lubelskiego. Wkrótce potem powstały pierwsze getta dla licznych tu Żydów. W grudniu 1939 r. rozpoczęto pierwsze eksterminacje Żydów. Hitlerowskie plany zagospodarowania okupowanych ziem znalazły swoją realizację w zbrodniczej polityce wysiedleń ludności polskiej. Mordy i wysiedlenia ludności Zamojszczyzny wywołały odruch samoobrony ze stron miejscowej ludności. Klęska wrześniowa nie złamała ducha walki narodu polskiego. Już bowiem w styczniu 1940 r. rząd emigracyjny powołał Związek Walki Zbrojnej, przemianowany w 1942 r. na Armię Krajową. We wrześniu 1940 r. ruch ludowy powołał własną organizację zbrojną Straż Chłopską „Chłostę”, przemianowaną wiosną 1941 r. na Bataliony Chłopskie. Władze okupacyjne nie zrezygnowały z planów kolonizacji. Doszło wówczas do szeregu licznych walk. Ruch oporu zorganizowano także na terenie gminy Łaszczów, gdzie w 1942–1944 r. walczyło kilka oddziałów.

Bezpieczeństwo mieszkańcom zapewniał system obronny. Wewnątrz obwarowań wzniesiono równolegle w czasie z powstaniem miasta murowany zamek.

Do miasta prowadziły dwie bramy: tomaszowska i hrubieszowska. Centralne miejsce (rynek) miało kształt prostokątny. W pierzei północnej usytuowano ratusz otoczony kramami i drewnianą zabudową.

W latach 1549–1870 Łaszczów posiadał prawa miejskie, jednak zostały mu one odebrane.

W marcu 2009 roku Rada Gminy Łaszczów zgodnie z art. 4b ust. 1 i 3 ustawy z dnia

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2001 Nr 142, poz. 1591 z późn. zmianami) po przeprowadzeniu konsultacji z mieszkańcami gminy Łaszczów złożyła wnioszek o nadanie statusu miasta miejscowości Łaszczów i ustalenie jego granic

W związku z inicjatywą mieszkańców miejscowości Łaszczów Rada Gminy podjęła Uchwałę XVIII/96/08 z dnia 23 października 2008 roku w sprawie trybu przeprowadzenia konsultacji społecznych z mieszkańcami Gminy Łaszczów dotyczących nadania statusu miasta miejscowości Łaszczów i ustalenia jego granic (Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 126, poz. 2983). Następnie Wójt Gminy Łaszczów Zarządzeniem Nr 1/09 z dnia 5 stycznia 2009 roku powołał komisję do przeprowadzenia konsultacji i określił szczegółowy harmonogram przeprowadzenia konsultacji. Konsultacje z mieszkańcami Gminy Łaszczów w formie ankiet konsultacyjnych w głosowaniu tajnym przeprowadzono w dniach 14 stycznia - 3 lutego 2009 roku. Konsultacje w sołectwach wchodzących w obręb miasta Łaszczów przeprowadzono wśród osób uprawnionych w miejscu ich zameldowania przy pomocy zespołów konsultacyjnych, natomiast w pozostałych sołectwach na zebraniach wiejskich.

Po przeprowadzonych konsultacjach Rada Gminy Łaszczów podjęła Uchwałę Nr XXI/120/09 z dnia 20 lutego 2009 roku w sprawie wystąpienia z wnioskiem o nadanie statusu miasta miejscowości Łaszczów, pozytywnie opiniując nadanie statusu miasta miejscowości Łaszczów i ustalenia jego granic poprzez włączenie części miejscowości Domaniż, Czerkasy, Podhajce i Łaszczów – Kolonia.

Nadanie praw miejskich było aktem sprawiedliwości dziejowej, w związku z odebraniem ich ukazem carskim w 1869 roku w odwecie za udział mieszkańców w powstaniu styczniowym. Wysoki stopień rozwoju społeczno – gospodarczego obszaru, jak również pełne poparcie mieszkańców spełniło przesłanki do przywrócenia praw miejskich miejscowości Łaszczów. Miejscowość ta stanowi ośrodek ponadlokalny oddziałujący na okoliczne gminy.

Dodatkową przesłanką umieszczenia w granicach miasta części okolicznych wsi był fakt usytuowania na tych gruntach, wielu instytucji publicznych takich jak: urząd gminy, szkoły, ośrodek zdrowia oraz zakładów pracy związanych gospodarczo i administracyjnie z Łaszczowem.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

Zgodnie z Miejscowym Planem Zagospodarowania Przestrzennego obszar miasta pod względem funkcjonalno – przestrzennym klasyfikuje się w strefie aktywności gospodarczej, stanowiącej ośrodek gminny w granicach projektowanego miasta. Wynika to z funkcji jaką obszar ten spełnia, tj.: obsługi ludności; obsługi rolnictwa i gospodarki: małego i średniego przemysłu spożywczego, a także rzemiosła o charakterze usługowym i przetwórczym (w tym duże przedsiębiorstwa). Specyficzną cechą jest tu również układ przestrzenny zabudowy. Miejscowość Łaszczów posiada zwartą zabudowę wieloosiową (stanowiącą układ małego miasteczka) i wokół niego bez wyraźnego zaznaczenia granic skupione są zabudowy pozostałych miejscowości. Do teraz zachowała się skupiskowa zabudowa charakterystyczna dla miast, polegająca na zwartej zabudowie z rynkiem w centrum miejscowości.

5.2. Zabytki nieruchome

Na terenie Gminy znajduje się wiele zabytków świadczących o wielokulturowości obszaru: świątynie katolickie, cmentarze, domy, dwory, kapliczki i figury przydrożne.

Charakterystyka przykładowych obiektów:

Architektura sakralna:

Parafia Łaszczów do początku XIX w. należała do diecezji chełmskiej i wchodziła w skład dekanatu grabowieckiego. W XIX w., w nowej już diecezji, zmieniła swoją przynależność dekanalną z Tomaszowa na Tyszowce. Po I wojnie światowej z podziału terenu powstała parafia Czartowiec. Pierwszą świątynią parafialną był kościół wybudowany w Małoniżu, a kolejny postawiono w Łaszczowie po przeniesieniu tutaj par. Była to świątynia drewniana, wyposażona początkowo w 3, a później w 5 ołtarzy. Kościół obecnie istniejący, pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła, został wybudowany w latach 1749-1751 z fundacji Franciszka Salezego Potockiego. W latach 1890-1905 przeprowadzono gruntowny jego remont: przybudowano fasadę i dobudowano kruchtę. W roku 1912 położono posadzkę. Budynek był częściowo zniszczony w 1944 roku, w 1945 r. remontowany. W 1965 roku nastąpiła konserwacja wnętrza, a w 1974 roku kościół był remontowany z zewnątrz. Polichromia pochodzi 1965 roku.

Kościół murowany z cegły, jednonawowy, barokowy, przy prezbiterium 2 zakrystie, nad nawą wieża dobudowana po II wojnie światowej, wyposażony w drewniane ołtarze

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

barokowe. Kościół rozbudowano w latach 2009-2013. Przy kościele znajduje się murowana dzwonnica, cmentarz przykościelny otoczony jest murem z wieku XIX.

Nabróż – miejscowość w gminie Łaszczów około 4 km. Od drogi wiodącej z Tyszowiec do Łaszczowa. Miejscowość należy do dekanatu Łaszczów (Diecezja Zamojsko–Lubaczowska). Jest to jedna z najstarszych parafii tego terenu. Powstała 15 listopada 1411r. z fundacji Jana Sumnika i jego żony Agnieszki. Pierwsza świątynia była

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny i Wszystkich Świętych. Zatwierdzenia dokumentu fundacji Jana Sumnika dokonał bp. Paweł w Chełmie w 1470r. Pierwsza świątynia przetrwała dość długo, ponad 200 lat, zważywszy, że czasy były burzliwe, a tereny te nie należały do najspokojniejszych.

W latach 1900–1902 kościół został wyremontowany i rozbudowany. Wykonano murowane sklepienie, położono posadzkę mozaikową, która zastąpiła dotychczasową podłogę drewnianą. Odnowiony kościół został konsekrowany w 1907r przez bpa lubelskiego Franciszka Jaczewskiego.

Kościół parafialny z którego cudowne wydarzenia uczyniły Sanktuarium, posiada jedną Nawę i dwie kaplice boczne . W ołtarzu głównym znajduje się łaskami słynący obraz M.B. Szkaplerznej, lewy ołtarz boczny posiada Obraz M.B. Częstochowskiej (w tym miejscu znajdował się obraz MB Nabroskiej przed pożarem kościoła), prawy ołtarz boczny posiada Obraz Jezusa miłosiernego.

Architektura rezydencjonalna:

Dwór dawna szkoła znajduje się w Zespole Dworskim w Dobużku Kolonii przy trasie Łaszczów - Tyszowce, kryty był gontem a przed głównym wejściem stały cztery kolumny. Posiadał wiele pomieszczeń i mimo, że był budowlą parterową, prezentował się okazale. Podczas II wojny majątek uległ znacznemu zniszczeniu.

W latach 1950-ych, część budynków gospodarczych rozebrano, zaś w budynku dworskim mieściło się biuro spółdzielni produkcyjnej , potem biura Gromadzkiej Rady Narodowej, w końcu szkoła podstawowa, która funkcjonowała tu do ok. 2000 r. Budynek wymagał jednak sporych remontów. Do dzisiaj zachowała się lipowa aleja prowadząca do dworu a w parku rosną buki, jawory oraz kasztanowce. Najstarsze drzewa pochodzą z XVIII w.

Dwór (Rządcówka) położony jest w Zespole dworskim w Nadolcach. Powstał w pierwszym ćwierćwieczu XIX wieku.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 - 2027

Budynki użyteczności publicznej:

Na terenie Gminy zachował się jeden obiekt użyteczności publicznej - murowana szkoła w Łaszczowie, Szkoła w Łaszczowie to jeden z okazałych budynków wybudowanych w naszej okolicy przed wojną w 1938 roku. W 1944 r. w budynku szkoły mieściła się szkoła, milicja, urząd gminy i mieszkania dla nauczycieli. W roku szkolnym 1944/1945 szkoła użytkowała tylko 3 sale. Wszystkie inne pomieszczenia zajęte były przez instytucje. W czasie wojny w szkole mieściła się siedziba żandarmerii niemieckiej. W październiku 1949 r. w szkole powstał internat, w którym przebywało około 30 wychowanków. Później zlikwidowano. W czasie II wojny światowej szkoła służyła za posterunek dla żandarmerii niemieckiej. Dzieci w czasie wojny uczyły się w domach prywatnych. Po zakończeniu wojny szkoła podjęła swoją działalność oświatową jako szkoła podstawowa z siedmioklasowym stopniem organizacji. W 1955 r. doprowadzono do szkoły prąd elektryczny, wcześniej uczono się przy lampach naftowych. W roku 1963 przy szkole podstawowej utworzono Szkołę Przysposobienia Rolniczego (SPR), która funkcjonowała do 1974r. Od roku 1978 szkoła podstawowa spełniła funkcję szkoły zbiorczej, do której dowożono dzieci z okolicznych wsi. Ze względu na dużą ilość uczniów w 1983 r. rozpoczęto rozbudowę gmachu, którą ukończono trzy lata później. Dobudowano skrzydło z dziewięcioma klasopracowniami, skrzydło administracyjno -

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

żywieniowe z kuchnią, stołówką, świetlicą, biblioteką oraz zapleczem administracyjnym, skrzydło przedszkolne oraz dwie sale gimnastyczne. W 1998 r. w budynku szkoły podstawowej zainicjowało swoją działalność liceum ogólnokształcące. Natomiast od 1999 r., również w budynku szkoły podstawowej, rozpoczęło swoją działalność gimnazjum, skupiając młodzież z całej gminy. Z uwagi na reformę oświaty, 31 sierpnia 2017 r. Publiczne Gimnazjum im. Papieża Jana Pawła II w Łaszczowie zakończyło swoją działalność. Obecnie jest to Zespół Szkolno-Przedszkolny w Łaszczowie.

Budynki przemysłowe:

Na terenie Gminy nie odnotowuje się zabytkowych budynków przemysłowych typu młyny, cegielnie, wiatraki bądź gorzelnie.

Budynki mieszkalne:

Dwór, który znajduje się przy ulicy Piłsudskiego w Łaszczowie powstał ok 1915 roku w Typinie. W latach 30 stych został rozparcelowany. W 1945 roku zakupili go i przenieśli w obecne miejsce prywatni właściciele. Przebudowano wtedy ściany działowe, dorobiono drzwi w elewacji wschodniej, wymieniono pokrycie dachowe. Obiekt jednokondygnacyjny z poddaszem mieszkalnym, na planie prostokąta z przebudówką przy elewacji pn. Dach naczółkowy.

Cmentarze i miejsca pamięci:

Na północny – wschód od kościoła w Łaszczowie znajduje się cmentarz rzymsko – katolicki założony około I połowy XIX wieku. Cmentarz położony jest na wzniesieniu przy drodze Łaszczów – Czerkasy – Żulice, 50 m od przystanku PKS - Łaszczów Czerkasy. Skarpy od strony południowej zabezpieczone są murem z granitu. Jest to cmentarz czynny. Najstarszy istniejący nagrobek pochodzi z 1843 roku. Na cmentarzy znajdują się Kwatery Żołnierskie z 1939 roku, mogiła zbiorowa żołnierzy poległych w 1920 roku.

Cmentarz żydowski położony jest na skarpie przy ulicy Chopina, powstał prawdopodobnie w II połowie XVIII wieku. Zniszczony został w czasie okupacji.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

W miejscowości Nabród – Kolonia znajduje się cmentarz rzymsko – katolicki, powstał około II połowy XIX wieku. Położony jest na terenie płaskim, ok. 100 m. na południowy zachód od kościoła. Najstarszy istniejący nagrobek pochodzi z 1857 roku.

Zbiorowa mogiła jeńców radzieckich położona w wąwozie przy drodze gruntowej Dobużek Kolonia – Mikulin, ok.1800 m od drogi Tyszowce – Dobużek Kolonia – Łaszczów i zabudowań. Dojazd drogą polną. Najstarszy istniejący nagrobek pochodzi z 25.10.1953 roku. Obelisk z napisem: Pamięci ofiarom faszyzmu jeńcom radzieckim pomordowanym w przejściowym obozie zagłady w Mikulinie w 1941 r. w XXX – lecie zwycięstwa maj 1975 r GZD ZHP w Tyszowcach.

Kapliczki i figury przydrożne

Ważnym elementem w krajobrazie Łaszczowa są trzy rzeźby kolumnowe, pierwotnie przy drogach wyjazdowych, obecnie stojące w obrębie zabudowy.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

Trudno stwierdzić, z jakiego powodu zostały tam ustawione i co miały symbolizować. Nieznani są również fundatorzy oraz autorzy zabytków, jednak barokowy styl daje podstawę do określenia czasu ich powstania na XVIII wiek. Istnieje przypuszczenie, że mogły być ufundowane przez działających w Łaszczowie w latach 1736–1773 jezuitów lub ówczesnych właścicieli miasta.

Figura św. Antoniego

Figura św. Antoniego, patrona ubogich, chroniła łaszczowskich mieszkańców przed chorobami i głodem oraz przed wszelkim złem i nieszczęściem. Pierwszy z trzech pomników w formie kolumny murowanej z cegły, tynkowany i malowany, na wydatnym, czworobocznym cokole, w zwieńczeniu na jednoskokowym postumencie. Cokół ozdobiony trzema płytkami, prostokątnymi wnękami. Połączony z gładką bazą kolumny trzema uskokami. Trzon kolumny w górnej części dekorowany dwoma wąskimi pierścieniami, sugerującymi głowicę, zwieńczony czworobocznym abakusem. Powyżej zabezpieczenie w formie wąskiego daszku z blachy. Całość stanowi podstawę dla kamiennej rzeźby św. Antoniego Padewskiego w kontrapoście. Święty w habicie przewiązanym w pasie sznurem, lewym ramieniem podtrzymuje nagie Dzieciątko Jezus, a prawym podpira jego stopy.

Figura św. Tekli

Druga kolumna przedstawia św. Teklę, patronkę umierających, chroniącą przed wężami i dzikimi zwierzętami, a także przed pożarami i zarazą i wszelkim złem. Podstawa tej figury różni się nieco od pozostałych. Tynkowana i malowana kolumna z cegły, na wydatnym, czworobocznym cokole, w zwieńczeniu ma fragment rzeźby na czworobocznej podstawie. Smukły cokół, posadowiony na niskiej podstawie, dekorowany jest płytkami, prostokątnymi wnękami, zamkniętymi łukiem trójlistnym. Z gładką bazą kolumny łączy się trzema uskokami. Na szczycie kolumny pierwotnie osadzona była pełnopostaciowa rzeźba kamienna św. Tekli. Zachował się tylko czworoboczny cokół z fragmentami dołu postaci.

Figura św. Najświętszej Marii Panny Niepokalanego Poczęcia

Kolumna zwieńczona postacią Najświętszej Marii Panny, do której uciekano się we wszystkich potrzebach jako do szczególnej orędowniczki i pocieszycielki, matki Jezusa Chrystusa. Podstawę figury stanowi murowana kolumna, bliźniacza z kolumną św.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

Antoniego. Postać Matki Boskiej wsparta jest na kuli ziemskiej z oplecionym wokół wężem. Spowita w gładką, opinającą ciało suknię, głowę ma wzniesioną ku górze, prawą dłoń wspartą na brzuchu, w lewej zaś trzyma gałązkę lilii. Na ramionach ma rozwiany maforion, luźno spadający poniżej stóp.

Na terenie Gminy Łaszczów dominują krzyże kamienne.

5.3. Zabytki archeologiczne

Sieć osadnictwa na terenie Gminy jest skupiona i odpowiednio eksplorowana w formie badań AZP (obszary: 91 – 92, 91 – 93, 92 – 92, 92 - 93, 93 – 92, 93 – 93, 94 – 92). W trakcie tych badań nie natrafiono na znaleziska, których wartość miałyby ponadlokalne znaczenie. Zabytkowy materiał jest charakterystyczny dla poszczególnych kultur i nie wykracza poza typowe dla nich elementy - broń, narzędzia rolnicze czy naczynia.

Mając na uwadze rangę Gminy i wagę ewentualnych znalezisk konieczne wydaje się prowadzenie prac ziemnych na omawianym obszarze pod nadzorem archeologicznych.

Zabytki archeologiczne są szczególnie narażone na zniszczenia i uszkodzenia, co może być wywołane zarówno działaniami człowieka jak i natury, np. erozją.

Wśród głównych zagrożeń należy wskazać:

- ✓ działania inwestycyjne, związane z budową obiektów kubaturowych, budową i rozbudów współczesnej infrastruktury,
- ✓ amatorskie poszukiwania zabytków archeologicznych (w tym przy pomocy wykrywaczy metali) i rozkopywanie stanowisk,
- ✓ erozja i niszczenie stanowisk przez głęboką orkę na terenach rolniczych.

5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 22 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt (burmistrz) gminy prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

W związku z zapisami w/w ustawy w gminnej ewidencji zabytków znajdują się:

1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. Inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (w tym nieruchome zabytki archeologiczne);

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 - 2027

3. Inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta Gminy w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

**Tab. 1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków woj. lubelskiego
(stan na 31.12.2023 r.)**

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków
1.	Dobużek - Kolonia	Dwór/Szkoła	A/1567
2.	Dobużek - Kolonia	Kuźnia dworska, obecnie budynek gospodarczy	A/1567
3.	Dobużek - Kolonia	Oficyna	A/1567
4.	Dobużek - Kolonia	Stajnia/Wozownia	A/1567
5.	Dobużek - Kolonia	Zespół Dworski	A/1567
6.	Łaszczów	Arsenał/Sala Rycerska/Synagoga	A/487
7.	Łaszczów	Klasztor Jezuitów/Pałac	A/586
8.	Łaszczów	Pozostałości Kościoła p.w. Niepokalanego Poczęcia N.P. Marii oraz Św. Józefa i Ignacego Loyoli/Oficyna	A/586
9.	Łaszczów	Zespół pałacowo - parkowy	A/586
10.	Łaszczów	Cmentarz przykościelny/grzebalny	A/1539
11.	Łaszczów	Dawna kancelaria Parafialna obecnie organistówka	A/1539
12.	Łaszczów	Dzwonnica	A/1539
13.	Łaszczów	Kostnica/Sala katechetyczna	A/1539
14.	Łaszczów	Kościół Parafialny p.w. Św. Piotra i Pawła	A/1539
15.	Łaszczów	Nagrobek Katarzyny Skarbek Rudzkiej na cmentarzu przykościelnym	A/1539
16.	Łaszczów	Ogrodzenie w zespole kościelnym	A/1539

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

17.	Łaszczów	Plebania w zespole Kościoła Parafialnego p.w. Św. Piotra i Pawła	A/1539
18.	Nabróż – Kolonia	Cmentarz przykościelny dawniej grzebalny	A/1507
19.	Nabróż – Kolonia	Cmentarz rzymsko - katolicki	A/1507
20.	Nabróż – Kolonia	Kaplica Grobowa Rodziny chrzanowskich na cmentarzu parafialnym	A/1507
21.	Nabróż – Kolonia	Kaplica Grobowa Rodziny Rakowskich	A/1507
22.	Nabróż – Kolonia	Dzwonnica w zespole Kościoła Parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP i Św. Stanisława Bpa	A/1316
23.	Nabróż – Kolonia	Kościół Parafialny pw. NMP i Św. Stanisława Bpa	A/1316
24.	Nadolce	Empirowa kolumna z pomnikiem mjr. Franciszka Łukawskiego	A/1579
25.	Nadolce	Dwór/Rządcówka	A/1579
26.	Nadolce	Zespół Dworski	A/1579

5.5. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

Tabela 1. Wykaz kart obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt
1.	Dobużek - Kolonia	Figura NMP Niepokalanie Poczętej
2.	Dobużek - Kolonia	Dwór/Szkoła (<i>nie ma już szkoły</i>)
3.	Dobużek - Kolonia	Kuźnia dworska, obecnie budynek gospodarczy
4.	Dobużek - Kolonia	Oficyna
5.	Dobużek - Kolonia	Stajnia/Wozownia
6.	Dobużek - Kolonia	Zbiorowa mogiła jeńców radzieckich
7.	Dobużek - Kolonia	Zespół Dworski
8.	Hopkie	Cmentarz prawosławny

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 - 2027

9.	Kmiczyn	Cmentarz prawosławny
10.	Łaszczów	Arsenał/Sala Rycerska/Synagoga
11.	Łaszczów	Budynek Straży Pożarnej
12.	Łaszczów	Cmentarz rzymsko - katolicki
13.	Łaszczów	Cmentarz żydowski
14.	Łaszczów	Dwór
15.	Łaszczów	Figura kamienna Św. Antoniego
16.	Łaszczów	Figura kamienna NMP Niepokalanego Poczęcia
17.	Łaszczów	Figura przydrożna Św. Tekli
18.	Łaszczów	Kapliczka murowana Św. Antoniego
19.	Łaszczów	Kapliczka przydrożna domkowa Św. Jana Nepomucena
20.	Łaszczów	Klasztor Jezuitów/Pałac
21.	Łaszczów	Pozostałości Kościoła p.w. Niepokalanego Poczęcia N.P. Marii oraz Św. Józefa i Ignacego Loyoli/Oficyna
22.	Łaszczów	Szkoła murowana
23.	Łaszczów	Zespół pałacowo - parkowy
24.	Łaszczów	Cmentarz przykościelny/grzebalny
25.	Łaszczów	Dawna kancelaria Parafialna obecnie organistówka
26.	Łaszczów	Dzwonnica
27.	Łaszczów	Kostnica/Sala katechetyczna
28.	Łaszczów	Kościół Parafialny p.w. Św. Piotra i Pawła
29.	Łaszczów	Nagrobek Katarzyny Skarbek Rudzkiej na cmentarzu przykościelnym
30.	Łaszczów	Ogrodzenie w zespole kościelnym
31.	Łaszczów	Plebania w zespole kościoła parafialnego p.w. Św. Piotra i Pawła

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 - 2027

32.	Małoniż	Krzyż kamienny
33.	Małoniż	Krzyż kamienny
34.	Muratyn	Cmentarz prawosławny
35.	Nabróż	Barokowe założenie dworsko - ogrodowe
36.	Nabróż	Figura M. Boskiej
37.	Nabróż - Kolonia	Cmentarz przykościelny dawniej grzebalny
38.	Nabróż - Kolonia	Cmentarz rzymsko - katolicki
39.	Nabróż - Kolonia	Kaplica Grobowa Rodziny Chrzanowskich na cmentarzu parafialnym
40.	Nabróż - Kolonia	Kaplica Grobowa Rodziny Rakowskich
41.	Nabróż - Kolonia	Dzwonnica w zespole Kościoła Parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP i Św. Stanisława Bpa
42.	Nabróż - Kolonia	Kościół Parafialny pw. NMP i Św. Stanisława Bpa
43.	Nadolce	Empirowa kolumna z pomnikiem mjr. Franciszka Łukawskiego
44.	Nadolce	Dwór/Rządcówka
45.	Nadolce	Spichlerz
46.	Nadolce	Zespół Dworski
47.	Pieniany - Kolonia	Cmentarz prawosławny
48.	Podlodów	Cmentarz prawosławny
49.	Pukarzów	Dom mieszkalny / Ósmak
50.	Pukarzów	Krzyż żelazny
51.	Pukarzów	Założenie dworsko - ogrodowe
52.	Pukarzów Osada	Kapliczka
53.	Pukarzów Osada	Kuźnia
54.	Pukarzów Osada	Parnik/Pralnia
55.	Pukarzów Osada	Stajnia
56.	Pukarzów Osada	Stodoła
57.	Pukarzów Osada	Spichlerz

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

58.	Pukarzów Osada	Wozownia
59.	Ratyczów	Cmentarz prawosławny
60.	Steniatyn	Cmentarz prawosławny – „stary”
61.	Steniatyn	Cmentarz prawosławny – „Nowy”
62.	Zimno	Cmentarz prawosławny
63.	Zimno	Figura kamienna Matki Boskiej
		Stanowiska archeologiczne wg wykazu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie

5.6. Zabytki o ważnym znaczeniu dla Gminy.

W Gminie **Łaszczów** do najcenniejszych obiektów należą m.in.:

- **Zespół pałacowo-parkowy w Łaszczowie** na który składa się murowany pałac, wzniesiony w latach 1736 – 1758 pierwotnie jako kolegium jezuickie, przebudowany przez hrabiów Szeptyckich na rezydencję rodową, obecnie w ruinie, ponadto ruiny murowanego kościoła z lat 1736 – 1758. Za projektantów kościoła i kolegium uważa się jezuitów Pawła Giżyckiego i Tomasza Żebrowskiego. Budynek kolegium wzniesiono na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, podpiwniczony, z fasadą od północy. Wszystkie pomieszczenia miały sklepienia kolebkowe z lunetami a korytarze sklepienia kolebkowo-krzyżowe na gurtach. Prace adaptacyjne podjęto tylko wewnątrz budynku. Usunięto kuchnię z przesklepionymi piecami piekarskimi i przeniesiono do murowanego budynku kuchni w oficynie bocznej (z przełomu XIX i XX wieku), której nadbudowano piętro. Zasadnicza przebudowa miała miejsce w latach 1911 – 1912. Prowadził ją architekt Teodor Talowski. Dobudowano skrzydło boczne, na fasadzie południowej i od frontu dobudowano niewielkie ryzality. Od strony zachodniej dodano niewielki aneks. Podzielono pierwszy korytarz, biegnący wzdłuż budynku od strony północnej, tworząc dodatkowy ciąg amfiladowy, co nadało budynkowi

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

charakter rezydencjonalny. Elewacje budynku były bardzo skromne, składały się na nie lizeny, boniowania, wydatne gzymsy wieńczące oraz profilowane opaski wokół otworów drzwiowych i okiennych. Dach pokryto eternitem. W trakcie przebudowy uporządkowano park, częściowo zmieniając jego styl, tworząc założenie o charakterze krajobrazowym, o powierzchni ok. 8 ha, utworzonego w miejscu XVIII-wiecznego ogrodu klasztorowego. Pałac został spalony przez Rosjan 29 czerwca 1915 roku. W latach 1916 – 1917 najstarszą część obiektu przykryto prowizorycznym dachem. W 1926 roku rozebrano nowe skrzydło, które było najbardziej zniszczone. Pałac nie został już wyremontowany. Obiekt jest połączony systemem stawów z zespołem dworskim w Nadolcach. Zespół wpisano do rejestru zabytków pod numerem A/586.

- **Arsenał/Sala rycerska (Synagoga) w Łaszczowie** została założona w 1782 roku przez gminę żydowską w pałacu zniszczonym podczas potopu szwedzkiego – wzniesiono ją na planie prostokąta, w stylu renesansowym. Została zdewastowana

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 - 2027

podczas II wojny światowej przez niemieckich żołnierzy. Obiekt wpisano do rejestru zabytków pod numerem A/487.

- **Dwór** w Dobużku-Kolonii wzniesiony przy trasie Łaszczów - Tyszowce, kryty był gontem a przed głównym wejściem stały cztery kolumny. Posiadał wiele pomieszczeń i mimo, że był budowlą parterową, prezentował się okazale. Podczas II wojny majątek uległ znacznemu zniszczeniu.

W latach 1950-ych, część budynków gospodarczych rozebrano, zaś w budynku dworskim mieściło się biuro spółdzielni produkcyjnej, potem biura Gromadzkiej Rady Narodowej, w końcu szkoła podstawowa, która funkcjonowała tu do ok. 2000 roku. Budynek wymagał jednak sporych remontów. Do dzisiaj zachowała się lipowa aleja prowadząca do dworu a w parku rosną buki, jawory oraz kasztanowce. Najstarsze drzewa pochodzą z XVIII w. Jest też figura NMP z końca

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

XIX wieku. Dziś jest on w rękach pewnego przedsiębiorcy z Łaszczowa, który zainwestował w budynek. Cała inwestycja wygląda całkiem interesująco i prawdopodobnie będzie ona służyła celom turystyczno-rekreacyjnym. W parku wydzielono ogródki działkowe. Z dawnego zespołu dworskiego w Dobużku do dziś przetrwały: dwór i wschodnia oficyna (k. XVIII w.), magazyn z okresu międzywojennego, kuźnia sprzed 1922 r., figura Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej z k. XIX w. Po regularnej kompozycji XVIII-wiecznej przetrwało prostokątne wnętrze przed dworem (jego urządzenie pochodzi jednak z okresu powojennego) oraz fragment alei lipowej we wschodniej części parku, pojedyncze lipy, buki i dęby. Park krajobrazowy z XIX wieku zachował się, lecz w nieco zmienionym stanie. Istnieje staw, częściowo zarośnięty szuwarami część nasadzeń. Zniszczony został dziedziniec gospodarczy.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

Analiza SWOT stanowi też często pierwszy krok w kierunku absorpcji środków unijnych. Jest ona podstawą studium wykonalności projektu. Umożliwia ona zdefiniowanie rzeczywistych potrzeb jednostki, przez co pozyskiwane środki będą przyczyniały się do jej faktycznego rozwoju i wkomponowywały się w całościową strategię działalności JST. Analiza SWOT może być również wielce przydatna w przeprowadzaniu programów restrukturyzacyjnych, które mogą dotyczyć zmiany formy prawnej czy organizacyjnej funkcjonujących w samorządzie jednostek publicznych. Analizując stan krajobrazu kulturowego gminy Łaszczów rozpoznano następujące czynniki determinujące jego dalszy rozwój:

MOCNE STRONY

- położenie na Roztoczu – terenie atrakcyjnym turystycznie i krajobrazowo,
- atrakcyjność zasobów przyrodniczych, kulturowych i zabytkowych,
- rosnące zapotrzebowanie na tradycyjne lokalne oraz ekologiczne produkty żywnościowe,
- zachowane tradycje świąt kościelnych wraz z obrzędowością,
- szczególna dbałość mieszkańców o miejsca kultu – kapliczki kościoły, miejsca pamięci,
- brak obiektów szczególnie uciążliwych dla środowiska,
- wysokie poczucie tożsamości regionalnej u mieszkańców, kultywowanie tradycji sadowniczych,
- aktualne studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz aktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

SŁABE STRONY

- pogarszający się stan techniczny dużej części obiektów zabytkowych,
- niewystarczające środki budżetowe gminy,
- niewystarczające oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytej opieki nad zabytkami,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

- niski poziom wydatków na ochronę dziedzictwa kulturowego,
- niewystarczające wykorzystanie potencjału środowiska kulturowego dla celów społecznych, gospodarczych i turystycznych,
- brak obiektów o ponadlokalnym znaczeniu, które byłyby swoistym magnesem oraz skromnie rozwinięta baza noclegowa i gastronomiczna, która uniemożliwia zatrzymanie się tu większych grup turystycznych na dłuższy okres czasu.

SZANSE

- wykorzystanie na kulturę środków pochodzących m. in. z funduszy Unii Europejskiej,
- działalność organizacji społecznych,
- plenerowe imprezy, rekonstrukcje historyczne związane z operacjami militarnymi na terenie Gminy, jako element promocji i budowania więzi lokalnych,
- korzystne warunki dla rozwoju turystyki z wszechstronnym wykorzystaniem zasobu i wartości dziedzictwa i krajobrazu kulturowego,
- wzbogacenie informacjami o zabytkach i obszarach atrakcyjnych dla gminy,
- prezentacja dziedzictwa kulturowego przy wykorzystaniu technik informatycznych oraz ich publikacja na stronie internetowej gminy.

ZAGROŻENIA

- duże koszty rewitalizacji obiektów zabytkowych,
- postępująca degradacja zabytków i brak działań ze strony właścicieli,
- brak zaangażowania ludzi młodych i kreatywnych w ochronę dziedzictwa kulturowego,
- niszcząca zabytkowa architektura drewniana,
- trudny dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania opieki nad zabytkami,
- niewystarczające fundusze na dalszy rozwój turystyczno- rekreacyjny,
- niewystarczające środki na renowację zabytkowych obiektów,
- niewystarczająca świadomość wartości zasobów kulturalnych,
- samowolne działania na zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa Kulturowego,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

7.1. Priorytety programu opieki

1. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.
2. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy.

7.2. Kierunki działań programu opieki

1. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.
2. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne.

7.3. Zadania programu opieki

1. Kontynuacja współpracy ze szkołami w ramach opieki nad cmentarzami,
2. Wprowadzenie i egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określoną w powstającym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji).
3. Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy
4. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy,
5. Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych (będących własnością gminy) do nowych funkcji.

Zadania dodatkowe

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

1. Aktualizacja informacji o dziedzictwie kulturowym Gminy w prowadzonym przez Urząd Gminny portalu internetowym www.laszczow.pl. Stałe poszerzanie zawartości portalu internetowego o wiadomości na temat historii gminy, wartości zasobów dziedzictwa kulturowego, potrzeb ochrony, tradycji lokalnych.
2. Działania takie wpływają na wzrost zainteresowania dziedzictwem kulturowym, przyczyniają się do wzrostu atrakcyjności turystycznej Gminy poprzez podniesienie rangi informacji turystycznej, podniesienie konkurencyjności dzięki ofercie turystycznej w miejscu zamieszkania, wzbogacania istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych wykorzystujących dziedzictwo kulturowe.
3. Realizacja programu ogólnospołecznej edukacji kulturowej; edukacja dzieci i młodzieży nastawiona na poznanie wartości tzw. "małych ojczyzn" i wskazanie potrzeby ochrony krajobrazu kulturowego jako swoistego wyróżnika i świadectwa tożsamości regionalnej.
4. Współudział w organizacji i współfinansowanie imprez kulturalnych, zwłaszcza oznaczeniu ponadlokalnym, promujących dziedzictwo kulturowe; dalsze uczestnictwo gminy, placówek szkolnych, bibliotecznych i instytucji kultur w Europejskich Dniach Dziedzictwa.
5. Działania związane z funkcjonowaniem szlaków edukacyjno-turystycznych zasobach dziedzictwa kulturowego.
6. Stała opieka nad pomnikami i miejscami pamięci. Inwentaryzacja miejsc pamięci na terenie Gminy, opracowywanie projektów lub koncepcji ich zagospodarowania.
7. Współpraca władz Gminy z organizacjami pozarządowymi, muzeami, instytucjami regionalnymi, wojewódzkimi oraz ministerialnymi w promocji dziedzictwa kulturowego gminy.
8. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy oraz upowszechnianie problematyki ochrony dóbr kultury w mediach, Internecie, prasie, wydawnictwa własne gminy.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy program jest skierowany przede wszystkim do społeczności lokalnej, dzięki akceptacji i współpracy, której realizacja jego celów będzie miała szanse

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

powodzenia i w konsekwencji przyniesie wymierne korzyści. Podstawowym założeniem dokumentu jest współdziałanie władz gminy, jej jednostek organizacyjnych, właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych, parafii, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, a także indywidualnych osób, dla których celem jest osiągnięcie określonych tu celów.

Instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych i opartych na nich działań w ramach finansów publicznych i instrumentów prawno-ekonomicznych. W celu jego realizacji należy wykorzystywać następujące instrumenty:

1. Prawne:

- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- dokumenty wydawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- uchwały rady gminy;

2. Finansowe:

- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania,
- zachęty finansowe,
- programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy UE,
- współpracę z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami;

3. Społeczne:

- edukacja z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- informacja,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- współpraca z sąsiednimi gminami oraz powiatem.

4. Koordynacyjne:

- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- programy ochrony środowiska,
- programy prac konserwatorskich,
- studia, analizy i koncepcje,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

- programy rewitalizacji i programy odnowy miejscowości,
- umowy i porozumienia,
- współpraca z parafią w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami sakralnymi;

5. Kontrolne:

- aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków,
- monitoring stanu dziedzictwa kulturowego,
- monitoring zagospodarowania przestrzennego gminy
- monitoring realizacji programu.

Koordinacja realizacji zadań związanych z ochroną zabytków spoczywa na Urzędzie Gminy Łaszczów. Ma ona polegać przede wszystkim na:

- ★ dysponowaniu pełną i stale aktualizowaną bazą danych w zakresie zasobów zabytkowych gminy,
- ★ współpracy z instytucjami, stowarzyszeniami, środowiskami, osobami prywatnymi, firmami, wolontariuszami w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego gminy, w szczególności na zasadach partycypacji społecznej,
- ★ wszechstronnej promocji gminy,
- ★ współpracy przy organizacji imprez kulturalnych, naukowych, turystycznych i rekreacyjnych,
- ★ współpracy przy ubieganiu się o środki zewnętrzne (krajowe, unijne i pochodzące od inwestorów).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Łaszczów, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Miejskiej, w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Burmistrz będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Miejskiej.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Spodziewane rezultaty realizacji programu:

- powstrzymanie degradacji obiektów zabytkowych i wzrost estetyki przestrzeni,
- określenie zasad zagospodarowania i adaptacji zabytków oraz nadawania im nowych funkcji w celu zwiększenia ich atrakcyjności komercyjnej i turystycznej,
- podniesienie świadomości społeczeństwa odnośnie potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego,
- aktywizowanie społeczności wiejskiej z celu zachowania dziedzictwa kulturowego,
- realizacja zasad partnerstwa publiczno-prywatnego w sferze adaptacji zabytków do nowych funkcji,
- dostęp do informacji o zabytkach i dziedzictwie niematerialnym gminy,
- wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z miejscem zamieszkania,
- rozwój społeczno-gospodarczy gminy w oparciu o jej dziedzictwo kulturowe.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Z uwagi, iż program opieki nad zabytkami jest swoistym zbiorem celów i zadań dla gminy jako terytorium administracyjnego, a nie wyłącznie dla władz terenu, także źródła finansowania nie odnoszą się wyłącznie do środków, którymi dysponuje gmina. Należy zatem przyjąć, że źródłem finansowania zadań wskazanych do realizacji w programie, będą zarówno środki, które pozostają w dyspozycji lub w zasięgu Gminy Łaszczów, jak również inne źródła (rządowe, prywatne, itp.), tj.:

1. Środki własne budżetowe gminy na realizację zadań własnych (dot. zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków).
2. Środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
3. Środki Wojewody Lubelskiego (pozostające w dyspozycji Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków);

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

4. Dotacje podmiotowe dla instytucji kultury, których organizatorem jest samorząd województwa;
5. Środki Unii Europejskiej, głównie zawarte w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Lubelskiego lub EFRR.
6. Dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego innych szczebli na realizację zadań z zakresu kultury i sztuki;
7. Dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych;
8. Środki własne jednostek samorządu terytorialnego różnych szczebli;
9. Dochody własne instytucji kultury;
10. Środki prywatne;
11. Dotacje i fundusze celowe rządowych i pozarządowych programów pomocowych;
12. Składki i zbiórki publiczne finansowane ze środków ludności;
13. Dotacje z Urzędu Gminy udzielone w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.
14. Inne środki przewidziane prawem.

W przypadku szczególnych projektów można też pozyskać środki z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Dotyczy to dofinansowania konserwacji zabytkowych parków wpisanych do rejestru zabytków oraz dofinansowania publikacji związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Obiekty typu cmentarze wojenne mogą być wspierane z funduszy Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie lub z Komitetu Opieki nad Grobami, działającego w ramach Towarzystwa Współpracy Europejskiej w Lublinie.

Aktualizacja programu.

W miarę realizacji zadań i poszczególnych projektów może nastąpić naturalna potrzeba aktualizacji czteroletniego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dla Gminy Łaszczów. Przyczyny takich zmian wiązać się mogą z nowymi wymogami

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

formalnymi dotyczącymi programu, dostosowania go do ujawnionych w trakcie realizacji programu nowych zamierzeń właścicieli zabytków lub pojawienia się nowych możliwości prawnych. W związku z tym program może być aktualizowany odrębnie dla poszczególnych zadań, obejmując zmiany w ich zakresie lub może być poszerzany o nowe zadania, wynikające z bieżących potrzeb. Zmiany programu winny być opiniowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie i zatwierdzone uchwałami Rady Miejskiej.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd miejski powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- I. opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Łaszczów,
- II. kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze Gminy Łaszczów.

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami, których jest właścicielem utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji.

Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Dla Gminy Łaszczów na lata 2024 – 2027

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŁASZCZÓW

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łaszczów jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej w sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy Łaszczów, bogactwo obiektów posiadających wartości zabytkowe oraz skuteczne działania samorządu w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Łaszczów jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.